

Напрямки інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку сільського господарства України

В статті розглянуто теоретичні підходи та практичні передумови щодо активізації інноваційних процесів в сільському господарстві, визначено основні перешкоди формування ресурсної бази, які гальмують інноваційний розвиток галузі з урахуванням сучасних тенденцій в сільськогосподарському виробництві.

сільське господарство, інновації, інвестиційне забезпечення, основні засоби, фінансування, рентабельність, ефективність, ризик

© В.М. Попов, 2012

Формування високоефективного сільськогосподарського виробництва є важливою, а з огляду на специфіку країни, і визначальною складовою соціально-економічної стабілізації розвитку України. Така значущість галузі обумовлена формуванням лівової частки економіки на основі забезпечення сільськогосподарського виробництва, безпосередньо сільськогосподарського виробництва, переробки продукції сільського господарства та її реалізації. На сьогоднішній день і на майбутнє дана галузь формує потужний експортний потенціал країни, що обумовлюється постійним стабільним зростанням потреби у продовольстві в світі, розвитком відновлювальних підходів до задоволення енергетичних потреб людства тощо. Важливою складовою стратегічного розвитку нашої країни, з огляду на її ментальний та історичний соціальний уклад, є сільські території, село, відродження якого безпосередньо залежить від сільськогосподарського виробництва, його ефективності. В свою чергу, формування ефективного аграрного сектора є неможливим без залучення потужних ресурсів, що визначали б не тільки просте відтворення основних засобів та отримання продукції, а й здійснення ґрунтовних досліджень, впровадження новацій, що підвищували б ефективність господарської діяльності, її екологічність. А, отже, організація та розвиток інвестиційно-інноваційного процесу на державному рівні має визначальний вплив на забезпечення конкурентоспроможного виробництва сільськогосподарської продукції і всього господарського комплексу країни та її соціального статусу, що обумовлює актуальність досліджень в зазначеній сфері.

Різні аспекти ефективності функціонування сільськогосподарських підприємств, становлення інноваційно-інвестиційної моделі розвитку сільського господарства є в зоні постійної уваги таких науковців як В.Г. Андрійчук, П.С. Березівський, В.П. Галушко, О.Д. Гудзинський, О.Ю. Єрмаков, М.М. Ільчук, М.В.Калінчик, С.М. Кваша, Г.Г. Кірейцев, М.І. Кісіль, С.А. Константинов, П.М. Макаренко, Л.О. Мармуль, Б.Й.Пасхавер, П.Т.Саблук, В.К. Савчук, В.К. Терещенко, В.М. Трегобчук, О.В.Шкільов, О.М. Шпичак та багато інших. Разом з тим, питання впливу інноваційного розвитку галузей рослинництва і тваринництва на підвищення ефективності функціонування сільськогосподарських підприємств залишаються недостатньо вивченими та потребують подальших ґрунтовних досліджень. До них належать: вдосконалення фінансового забезпечення ефективного функціонування сільськогосподарських

підприємств, планування інноваційного розвитку підприємств, впровадження у виробництво наукових розробок, створення ефективної моделі інноваційно-інвестиційного розвитку аграрних формувань.

Метою статті є дослідження теоретичних та прикладних аспектів інноваційно-інвестиційного розвитку агроформувань і на основі здійсненої оцінки обґрунтування пропозицій по активізації процесів фінансового забезпечення новацій в сільському господарстві.

Досягнення мети здійснювалось на основі використання наступних методів дослідження: діалектичного і абстрактно-логічного (для визначення сутності і взаємозв'язку економічних категорій і формування висновків); монографічного, економіко-статистичного, системного аналізу (для вивчення і аналізу процесів фінансово-господарського розвитку підприємств); прогнозування (при визначенні основних напрямів вдосконалення інноваційно-інвестиційного забезпечення виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств).

Теоретичні обґрунтування та класифікація інвестицій дає можливість стверджувати, що саме прагнення отримати прибуток поєднує два поняття «інновації» та «інвестиції». Тому, виходячи з зазначеного, інноваційно-інвестиційне забезпечення виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств є сукупністю інвестиційних заходів, спрямованих на фінансування наукових досліджень, практичне впровадження в аграрне виробництво винаходів, інноваційних розробок, рекомендацій з метою отримання економічного чи соціального ефекту.

В сучасних економічних умовах конкурентоспроможне і ефективне сільськогосподарське виробництво повинне базуватись на нових технологічних і технічних рішеннях, організаційних формах і економічних методах господарювання, тобто здійснюватись на інноваційній основі. Це зумовлено тим, що конкурентоспроможність сільськогосподарської продукції на світовому ринку все більше залежить від знань вкладених у неї, а тому інновації виступають основним фактором економічного росту, стимулом і способом розвитку підприємництва [1].

Інновації в сільському господарстві спрямовані на задоволення певної суспільної потреби, зокрема, продовольчих потреб населення та інших (обумовлених вище) через поліпшення землі як природного ресурсу, створення нових сортів рослин, порід тварин, удосконалення технологій вирощування, відгодівлі та переробки тощо. Вони є засобом, що формує певний економічний ефект, пов'язаний з реалізацією цілей розвитку аграрного виробництва, підвищення ефективності його функціонування.

Більшість вчених, досліджуючи інвестиційно-інноваційну діяльність розглядають її як процес фінансового забезпечення комерціалізації новітніх розробок, програм, селекційних видів продукції тощо з метою підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції як на внутрішньому, так і на зовнішньому продовольчих ринках, отримання прибутку чи інших вигод.

Інноваційний процес в агропромисловому виробництві можна охарактеризувати двома основними рисами: його базовою основою є нова наукова ідея – джерело нововведення, що в ході інноваційного процесу розробляється більш детально, проходить технічну апробацію та впроваджується у виробництво; головним критерієм успіху інноваційного процесу є суспільна необхідність та значущість його результатів. Необхідно підкреслити, що в умовах ринку недостатньо запропонувати інновацію – вона ще має бути успішно реалізована на ньому.

Прикладний аспект інноваційно-інвестиційного забезпечення з урахуванням підходів, що охоплюються поняттям „інвестиційний процес” доцільно розглядати за окремими складовими. Перша – це оцінка інноваційного потенціалу підприємства;

друга – дослідження ефективності інноваційно-інвестиційного проекту; третя – аналіз результатів впровадження такого проекту.

При розгляді системи зовнішніх чинників щодо забезпечення інноваційно-інвестиційного процесу слід, на нашу думку, акцентуватись на таких складових як розширення інноваційних пропозицій з боку аграрної науки, підвищення сприйнятливості до інновацій самого аграрного виробництва й формування ефективної системи впровадження інновацій у виробництво.

Розвиток інноваційної діяльності в Україні передбачає вирішення складних завдань, а саме: вдосконалення системи залучення інвестиційних ресурсів, їх раціонального розподілу та використання [2]. Тобто, визначальним у цьому комплексному завданні є залучення інвестицій, що залежить від рівня інвестиційної привабливості інвестиційних об'єктів.

Потрібно відзначити, що за останні роки в Україні в цілому і окремих її регіонах простежується тенденція до збільшення капітальних вкладень в аграрну сферу. Так, якщо прослідкувати динаміку зміни вартості основних засобів (таблиця 1), то слід зазначити постійне їх зростання як по економіці в цілому, так і по сільському господарству, зокрема. Хоча й динаміка такого зростання в аграрній сфері і не є такою ж інтенсивною як загалом по економіці, та все ж явище є позитивним. При цьому частка вартості основних засобів сільського господарства у загальній вартості основних засобів інтенсивно зменшується.

Таблиця 1 – Динаміка зміни вартості основних засобів України *

Показник	Роки						2010 рік по відношенню до...,%				
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2005 року	2006 року	2007 року	2008 року	2009 року
Усього по економіці, млн.грн.	1276201	1568890	2047364	3149627	3903714	6648861	521	424	325	211	170
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство, млн.грн.	76034	75511	78978	95880	103187	113388	149	150	144	118	110
Частка сільського господарства в загальній вартості основних засобів, %	6,0	4,8	3,9	3,0	2,6	1,7	28,6	35,4	44,2	56,0	64,5

* Розраховано за даними Держкомстату України [8]

Обсяг інвестицій в основний капітал в сільському господарстві в 2008 році склав 16890,1 млн.грн. (що складає 142,3% по відношенню до 2007 року), в 2009 році – 9381,7 млн.грн. (що складає 49,8% по відношенню до 2008 року), в 2010 році – 12230,8 млн.грн. (що складає 116,5 % по відношенню до 2009 року), за дев'ять місяців 2011 року – 10838,2 млн.грн. В загальному обсягу інвестицій в основний капітал в економіку України інвестиції в сільське господарство складають відповідно в 2008 році 7,2%, в 2009 році – 6,2%, в 2010 році – 7,2%, за даними дев'яти місяців 2011 року – 8,1%. Зважаючи на те, що особлива увага приділяється інноваційному напряму економічного розвитку аграрних підприємств, це є позитивним зрушенням.

Важливим чинником формування ресурсної бази як інвестиційної, так, відповідно, і інноваційної діяльності є рентабельність виробництва. Так, за даними Держкомстату рентабельність сільськогосподарського виробництва в останні роки є досить високою: в 2007 році вона склала 15,6% (32,7% по продукції рослинництва і збитковості по виробництву продукції тваринництва), в 2008 році – 13,4% (19,6% по продукції рослинництва і 0,1% по виробництву продукції тваринництва), в 2009 році – 13,8% (16,9% по продукції рослинництва і 5,5% по виробництву продукції тваринництва), в 2010 році – 21,1% (26,7% по продукції рослинництва і 7,8% по виробництву продукції тваринництва). Тенденція досить позитивна, що, звичайно, формує підстави для формування в подальшому стабільної інвестиційної привабливості галузі.

З огляду на вищезазначене, на перший погляд, формується досить приваблива картина щодо активізації інноваційних чинників формування високоефективної галузі. Але, при цьому показники фінансово-господарського стану дозволяють робити такі висновки, що сільськогосподарські підприємства мають нестачу власного капіталу для фінансування операційної та інвестиційної діяльності; головним джерелом залучення ресурсів є короткострокові фінансові інвестиції; збільшення частки позикових коштів у структурі капіталу підприємств призвело до зниження значення показників фінансової стійкості та незалежності господарств, а також погіршення ліквідності. Варто відзначити й постійну потребу в оновленні основних засобів підприємств, оскільки застарілість машинно-тракторного парку, обладнання та технологій стримують економічний розвиток та ріст виробництва.

Тобто, на даному етапі розвитку агропромислового комплексу України в цілому і окремих її регіонів основною причиною, що стримує інноваційний розвиток підприємств є фінансово-економічна ситуація. Адже, при наявності трудових та природних ресурсів науково-дослідні розробки вітчизняних і зарубіжних вчених не можуть набути широкого застосування саме через нестачу інвестиційних ресурсів, а інвестиційна політика щодо сільського господарства, спрямовується на реконструкцію та відбудову тваринницьких комплексів, закупівлю нової машинно-тракторної техніки (як за власний рахунок, так і за підтримки держави).

Звичайно тенденції до інтенсифікації простежуються. Зокрема, в галузі рослинництва порівняно з попередніми роками збільшилось внесення мінеральних добрив. Але зменшується у динаміці обсяг органічних добрив внесених на 1 га посівної площі, що є наслідком звуженого відтворення тваринницьких галузей. Такий підхід не може не позначитись негативно на відтворювальній функції ґрунтів та формуванні екологічності сільськогосподарської галузі, що формується зростаючими потребами ринків.

Впровадження інноваційних підходів до ведення господарства характерне для незначної кількості виробників, а отримання приросту рентабельності, часто, останніми роками формується за рахунок сприятливих природних чинників.

Окрім того, аналіз інноваційних процесів в сільському господарстві свідчить, що

вони мають свою специфіку. Розширене відтворення в сільському господарстві здійснюється у взаємодії економічних і біологічних процесів. Тому сільськогосподарське виробництво характеризується високим рівнем ризиків інноваційних процесів, що не зацікавляє приватних інвесторів вкладати кошти у розвиток сільського господарства.

Але при цьому, на нашу думку, основними чинниками гальмування інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств є: низький рівень бюджетного фінансування науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, що передують інноваціям; відсутність механізмів надання пільг підприємствам, що впроваджують інновації; відсутність галузевої програми державної інноваційної політики, недосконалість діючих економічних механізмів, і спеціалізованих кредитних установ, спрямованих на забезпечення переходу на інноваційну модель розвитку; недостатній рівень комерціалізації результатів наукових досліджень; відсутність галузевого інноваційного фонду для фінансування науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт; інше.

Держіннофондом пропонується комплексний підхід до розвитку інноваційної сфери за допомогою інвестування. На його основі було складено структуру фінансування розвитку інноваційних заходів на підприємствах України, яка передбачає наступний розподіл ресурсів за джерелами: власні кошти підприємств – 87%, кредитні ресурси – 3%, кошти інвесторів – 4%, фінансування з Державного бюджету – 6% [7]. Такий підхід, звичайно, є слушним, але, на нашу думку, не є, на сьогодні, ефективним стосовно сільського господарства, коли сільгоспвиробники навіть формуючи досить суттєві ресурси, що можуть бути використані в інноваційній сфері не роблять цього через невизначеність щодо майбутнього сфері земельних відносин або простого небажання ризикувати тим більше в довгостроковій перспективі.

За даних умов вважаємо за необхідне встановлення чітких правил гри на аграрному ринку та визначення статусу основного засобу виробництва в сільському господарстві – землі, задіяння податкових чинників, які б стимулювали до ефективного її використання.

Список літератури

1. Лайко П.А., Кулієв М.М. Інноваційні процеси в аграрному секторі економіки. Економіка АПК. - 2009. - №9. - С. 26-30.
2. Карковська В. Я. Інвестиційна діяльність та інвестиційна політика в регіоні (на матеріалах Львівської області) / В. Я. Карковська // Інвестиції : практика та досвід. – 2009. – № 4. – С. 8–10., С. 8–10
3. Давиденко Н.М. Активізація інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки України / Н.М. Давиденко // Агроінком. – 2007. – № 9-10. – С. 73-76.
4. Єрмолаєва В.В. Особливості та проблеми інноваційного розвитку в Україні / В.В. Єрмолаєва // Держава та регіони. – 2010. – №6. – С. 275-280.
5. Покотило ва В.І. Ефективні системи управління інноваційними процесами / В.І. Покотило ва // Економіка АПК. – 2009. – №5. – С. 42-48.
6. Іртищева І.О. Побудова інноваційних моделей регіональної агропродовольчої сфери на інтеграційній основі. Економіка АПК. - 2009. - №9. - С. 39-43.
7. Гнаткович О.Д. Активізація інновацій у сільське господарство України. [Електронний ресурс] /<http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=65>.
8. <http://www.ukrstat.gov.ua/>

В.Попов

Напрявлення інвестиционного забезпечення інноваційного розвитку сільського господарства України

В статье рассмотрены теоретические подходы и практические предпосылки относительно активизации инновационных процессов в сельском хозяйстве, определены основные препятствия формирования ресурсной базы, которые сдерживают инновационное развитие отрасли с учётом современных тенденций в сельскохозяйственном производстве.

V.Popov

Directions of the investment providing of innovative development of agriculture of Ukraine

In the article theoretical approaches and practical pre-conditions are considered in relation to activation of innovative processes in agriculture, certainly basic obstacles formings of resource base, which brake innovative development of industry taking into account modern tendencies in an agricultural production.

Одержано 10.02.12